

POLICHROMIA W KAPLICY KOŚCIOŁA PW. BOŻEGO CIAŁA W SZCZECINIE JAKO OBRAZ STATYCZNY I RUCHOMY

Elżbieta Wasyłyk

Akademia Sztuki w Szczecinie, Wydział Sztuk Wizualnych, Pl. Orła Białego 2, 70-562 Szczecin
E-mail: elzbieta.wasylyk@akademiasztuki.eu

POLYCHROMY IN THE CHAPEL OF CORPUS CHRISTI CHURCH IN SZCZECIN AS A STATIC AND MOBILE PAINTING

Abstract

The polychromy in the chapel of The Corpus Christi Catholic Church in Szczecin is thematically and esthetically a fully authorial entirety. Its general colouristic presumption results from two facts: mystical, that Jesus Christ is the light of the world and physical, that colour is a phenomenon present only in the light environment. Therefore, the images of persons who are in Christ's communion are indicated by colour, and the rest, who did not learn from Christ yet, by a dark drawing. The author intended to express the movement based on spiritual interaction, Christocentric process of personalisation, purity – transparency of persons through the contents of the pictorial-theological polychromy. According to priest Józef Tischner, chastity *"is nothing else than the inner logic of love (...)"*. One of the general assumptions of this accomplishment was to obtain the feeling of pictorial substance in the actual space of the chapel, as well as through some compositional measures on walls and pilars-pilaster strips. I was bearing in mind the relations between the specific pictorial phrases placed on them and the onlooker moving around. The moving viewpoint, which I was continually experiencing during my work, obliged me not only to think about a suitable expression of forms of nodal points for the whole, but also to emphasise the dynamics of the space through introducing the images of persons on pilars in a way, that they cover all the surface and, through distortion, link them thematically and esthetically with the walls to create a film narration rather than picture narration, which can be experienced while moving around. Individual images of persons are mainly shaped by picture drawing, as a border between different quality of splashes and also by a colourful drawing, which by emphasizing the form, is not only its contour, but also, diversified in value and chromatically, a line of different width, which smoothly enters the value-chromatic borders, and concentrated, builds up the structure of colour. The obtained "artistic fabric" is esthetically a different quality than the patch, which informs about the surface, the outside. It creates a greater possibility to express the spaciousness of a person, their spirituality and light, as it can be observed in the presentation of blessed Pier Giorgio Frassati (ryc. 5). It constitutes a kind of author's painted definition of the follower of Jesus. The morphology of colour building his image, and resulting from drawing, shows the structure of a person who, by the power of Christ's Spirit, becomes the light of the world.

Streszczenie

Polichromia w kaplicy kościoła rzymskokatolickiego pw. Bożego Ciała w Szczecinie jest w pełni autorską tematycznie i estetycznie całością. Jej ogólne założenie kolorystyczne wynika z dwóch faktów: mistycznego, że Jezus Chrystus jest światłością świata, oraz z fizycznego, że kolor jest zjawiskiem istniejącym tylko w środowisku światła. Zatem wizerunki osób będących we wspólnocie z Chrystusem wyznaczone są kolorem, a pozostałych, do których nauka Chrystusa jeszcze nie dotarła – ciemnym rysunkiem. Celem tematycznym realizacji było stworzenie narracji, która wyraziłaby ruch oparty na duchowej interakcji związanej z chrystocentrycznym procesem personalizacji, z aktywnością czystego serca, o którym mówił Jezus Chrystus w Kazaniu na Górze. Czystość według ks. Józefa Tischnera to *„nic innego jak wewnętrzna logika miłości (...)”*. Głównym celem artystycznym było uzyskanie poczucia substancji malarskiej i dynamiki form w rzeczywistej, fizycznej przestrzeni kaplicy. Ruchomy punkt widzenia nieustannie doświadczany w trakcie realizacji, zobowiązywał autorkę nie tylko do myślenia o odpowiedniej ekspresji form wizerunków węzłowych dla całości, ale również do wzmocnienia ogólnej dynamiki przestrzeni poprzez wprowadzenie wizerunków postaci na lizeny – w taki sposób, aby każdy pokrywał

sobą wszystkie płaszczyzny. Zastosowane w nich deformacje łączą je tematycznie i estetycznie ze ścianami, aby w trakcie przemieszczania się oglądającego zaistniała bardziej narracja filmowa niż zdjęciowa.

Poszczególne wizerunki osób ukształtowane są w znacznej części rysunkiem malarskim – zarówno jako granicą między różnymi jakościowo plamami, jak również kolorowym rysunkiem, który uwydatniając formę, nie tylko jest jej konturem w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale też zróżnicowaną walorowo i chromatycznie linią różnorodnej szerokości, która płynnie wchodzi w pogranicza chromatyczno-walorowe i w ten sposób zagęszczona buduje strukturę koloru, jego morfologię. Uzyskana tkanka malarska jest jakością inną estetycznie niż plama informująca o powierzchni, o zewnątrz. Stwarza większą możliwość wyrażenia przestrzenności osoby, jej duchowości i ewentualnej świetlistości, jak to ma miejsce w przedstawieniu bł. Pier'a Giorgi'a Frassati (ryc. 5). Stanowi ono rodzaj odautorskiej, malarskiej definicji ucznia Jezusa. Morfologia koloru budującego jego wizerunek, a wynikająca z rysowania, ukazuje strukturę osoby, która mocą chrystusowego Ducha jest światłem świata.

Keywords: wall painting; polichromy; personalism in art; sacred art; Corpus Christi; the chapel in Szczecin

Słowa kluczowe: malarstwo ściennie; polichromia; personalizm w sztuce; sztuka sakralna; Boże Ciało; kaplica w Szczecinie

WPROWADZENIE

Polichromia w kaplicy kościoła rzymskokatolickiego pw. Bożego Ciała w Szczecinie, zrealizowana przez autorkę w 2010 roku, została pomyślana jako tematyczna i estetyczna całość będąca wyrazem artystycznego poszukiwania wizualnego języka dla nowej formy ewangelizacji, do której zachęcał Ojciec Św. Jan Paweł II. Dzięki decyzji proboszcza, ks. Prałata Zdzisława Garbicz, w obu tych warstwach jest ona w pełni autorską realizacją malarską o powierzchni osiemnastu metrów kwadratowych. Dopełniona jest krzyżem procesyjnym malarsko-rzeźbiarskim, dwoma witrażami z motywem gołębi, mensą ołtarzową, amboną i naczyniami liturgicznymi, wykonanymi również według autorskiego projektu. Celem realizacji było stworzenie narracji malarsko-teologicznej, która wyraziłaby ruch oparty na duchowej interakcji związanej z chrystocentrycznym procesem personalizacji, z aktywnością czystego serca, o którym mówił Jezus Chrystus w Kazaniu na Górze. Czystość według ks. Józefa Tischnera to „*nic innego jak wewnętrzna logika miłości (...). Miłość czysta to miłość, która ma w sobie podwójny dynamizm: dynamizm łączenia i dynamizm jednoczenia ku niebu. Miłość czysta nie tylko łączy ludzi między sobą, ale łączy także tych ludzi z Bogiem*” [J. Tischner, 2009, s. 326]. Dlatego nie przypadkiem *vis a vis* wizerunku Chrystusa pojawili się małżonkowie, a tuż obok św. Franciszek i św. Klara jako wizualizacja koncepcji nowej ascezy według Teilharda de Chardina, zawartej w jego *Zarysie wszechświata personalistycznego*. Głównym celem artystycznym było uzyskanie poczucia substancji malarskiej i dynamiki form w rzeczywistej, fizycznej przestrzeni kaplicy.

1. WARSTWA MERYTORYCZNA

Polichromia przedstawia wspólnotę Kościoła: osób jednego ducha, ale różnych stanów, wieku, funkcji i kondycji duchowo-fizycznej, których centrum stanowi Osoba Jezusa Chrystusa Zmartwychwstałego. Orientują ją osiowo dwa ewangeliczne wezwania. Pierwsze wypowiedziane przez Chrystusa: „*Łazarzu, mówię ci, wstań*” oraz drugie, wypowiedziane przez przyjaciół Marii i Marty z Betanii: „*Nauczyciel jest i woła ciebie*”. Wizerunki Adama i Ewy stanowią symbol małżeństwa. Błękitne dłonie w tonie matki symbolizują obecność poczętego życia (ryc. 2). Wizerunki małżonków łączą się ze sceną przedstawiającą rodzeństwo z Betanii. W ten sposób ukazana została rodzina. Motyw wielu dłoni między nimi symbolizuje zarówno relacje między dziećmi i rodzicami, jak również konieczność opuszczenia matki i ojca, aby móc odkryć własną drogę. Łazarz, Marta i Maria - przyjaciele Jezusa symbolizują kondycję duchowo-fizyczną nie tylko chrześcijan potrzebujących wskrzeszenia, uzdrowienia, re-kreacji (ryc. 4). Jan Paweł II został ukazany jako obrońca życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Prawą dłonią błogosławi osobę u schyłku życia, a lewą poczęte dziecko będące w objęciach swojego ojca, który uobecnia mężczyzn podejmujących zadanie małżeństwa i ojcostwa poprzez aktywną rodzinną codzienność (ryc.4). W środkowej części kaplicy, wyznaczonej słupami-lizenami, znajdują się wizerunki, które nie przywołują historycznych osób, ale ukazują osoby adorujące Boga. Są to: ewangeliczne panny roztropne i osoby kontemplujące. Inspiracją dla tych ostatnich była *Ekstaza świętej Teresy Berniniego* (ryc. 6). Na ścianie przeciwległej do ściany ukazującej współczesnych pielgrzymów: Jana Pawła II i Matkę Teresę z Kalkuty przedstawieni zostali

Ryc. 1. Od lewej: Trzy Marie, Jezus, św. Franciszek i Klara – fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król

Fig. 1. From the left: the three Maries, Jesus, St. Francis and Clare, fragments of the polychromy by the author in The Corpus Christi Chapel in Szczecin; photo by A. Biegowski, H. Król

Ryc. 2. Celbatariusze i małżeństwo, w tle oczekujący na Ewangelię – fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król

Fig. 2. Celibates and a married couple, in the background people awaiting the gospel of polychromy by the author in The Corpus Christi Chapel in Szczecin; photo by A. Biegowski, H. Król

Ryc. 3. Od lewej: Św. Teresa od Jezusa, Andre Frosatti, św. Elżbieta Węgierska, bł. Aniela Salawa, św. Edyta Stein, bł. Alfons Mazurek, mężczyzna, matka z chorym dzieckiem, modlący się wstawienniczo św. Jerzy Popiełuszko – fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król

Fig. 3. From the left: St. Teresa, Andre Frosatti, St. Elisabeth, Aniela Salawa, św. Edyta Stein, Alfons Mazurek, man, mother with a sick child, priest Jerzy Popiełuszko praying for intercession; photo by A. Biegowski, H. Król

Ryc. 4. Małżeństwo, wskrzeszenie Łazarza, Jan Paweł II obrońca życia od poczęcia do naturalnej śmierci, ojciec z dzieckiem poczętym, św. Matka Teresa z Kalkuty, dzieci i osoby kontemplujące; fot. A. Biegowski, H. Król

Fig. 4. Married couple, resurrection of Lazarus, John Paul II defender of life from conception to natural death, father with a conceived baby, St. Mother Teresa of Calcutta, children and contemplating people; photo by A. Biegowski, H. Król

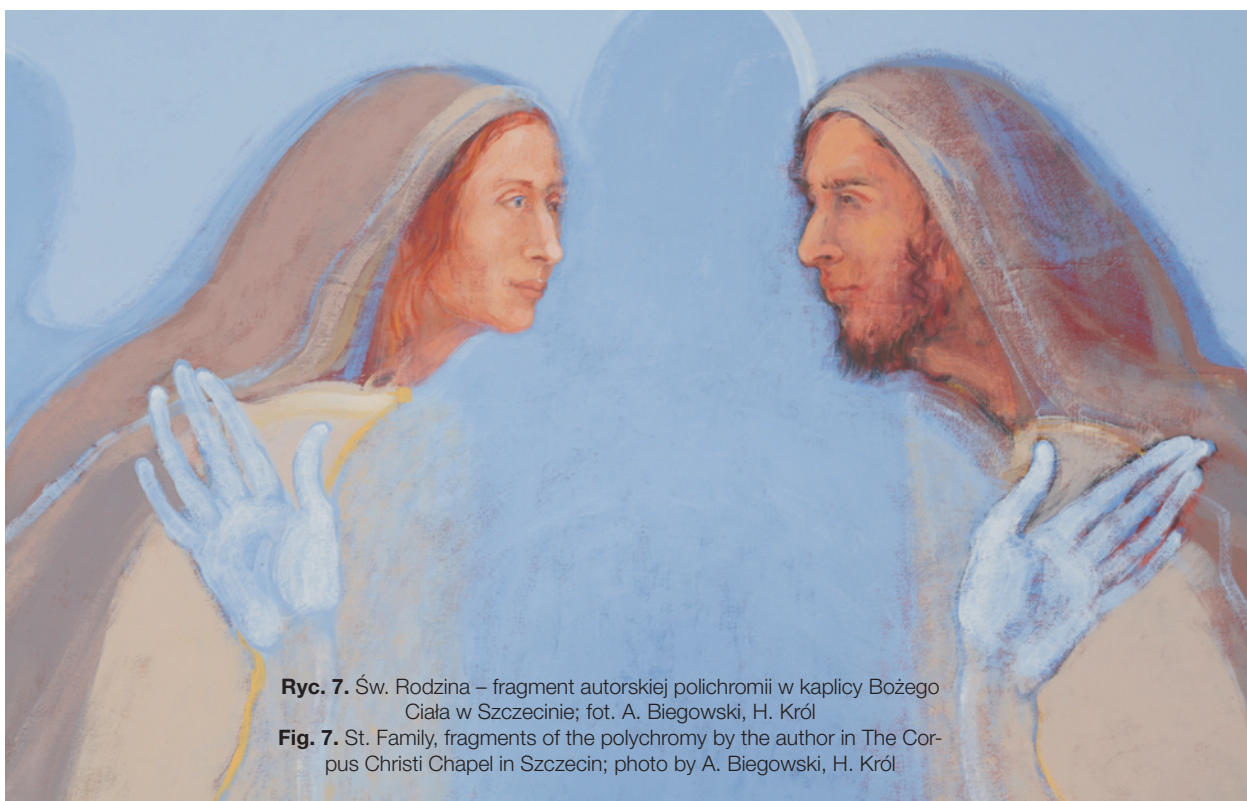

Ryc. 5. Pier Giorgio Frassati, fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król
Fig. 5. Andre Frosatti, fragments of the polychromy by the author in The Corpus Christi Chapel in Szczecin;
photo by A. Biegowski, H. Król

Ryc. 6. Św. Józef, św. Teresa – fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król
Fig. 6. St. Josef, St. Teresa, fragments of the polychromy by the author in The Corpus Christi Chapel in Szczecin; photo by A. Biegowski, H. Król

Ryc. 7. Św. Rodzina – fragment autorskiej polichromii w kaplicy Bożego Ciała w Szczecinie; fot. A. Biegowski, H. Król

Fig. 7. St. Family, fragments of the polychromy by the author in The Corpus Christi Chapel in Szczecin; photo by A. Biegowski, H. Król

współcześni święci, którzy oddali swoje życie, broniąc prawdy i wolności, tj. św. Benedykta od Krzyża (Edyta Stein) i św. ks. Jerzy Popiełuszko (ryc. 3). Dwie postaci: mężczyzny i kobiety ze ściany wejściowej, które symbolizują osoby samotne i żyjące w celibacie, nawiązują formą do wczesnochrześcijańskiego motywu orantek (ryc. 2). Ks. J. Popiełuszko prawą dłonią błogosławi obejmowane przez matkę chore dziecko. Mężczyzna towarzyszący tej scenie nie przypadkiem został wycięty jasną linią z tła symbolizującego niebo, bo przypomina wszystkich miłosiernych. W kaplicy przywołane zostały wizerunki wielu świętych, naznaczonych różnymi charakterystykami, tj.: bł. Anieli Salawy, św. Elżbiety Węgierskiej (z Turyngii), bł. Alfonsa Mazurka, bł. Pier'a Giorgi'a Frassati i św. Pawła. Nad wizerunkiem św. Teresy od Dzieciątka Jezus unosi się symbol Ducha Świętego i w ten sposób całość polichromii uzyskała dynamikę Wierzenia w czasie Pięćdziesiąticy (ryc. 6). Święta Rodzina z Nazaretu wprowadza w tę część kaplicy, w której znajdują się wizerunki osób współczesnych Jezusowi i osób z Jego przypowieści. Przestrzeń między Maryją i Józefem jest spersonalizowana – naznaczona obecnością Jezusa, który jednocześnie jest przedstawiony jako druga Osoba Trójcy Świętej (ryc. 7).

2. WARSTWA ARTYSTYCZNA: FORMA, PRZESTRZEŃ I ILUZJA

Ogólne założenie kolorystyczne polichromii, której część została wykonana ciemnym rysunkiem, związana jest z mistyczną treścią ukazującą Jezusa Chrystusa jako światłość świata. Kolor jest zjawiskiem występującym tylko w środowisku światła. W związku z tym, że Jezus jest światłością świata, wizerunki osób będących we wspólnocie z Chrystusem są wyrażone kolorami. Pozostałe, do których nauka Chrystusa jeszcze nie dotarła – ciemnym rysunkiem na szarości, której odcień przypomina spowitą mgłą zakrzepłą krew wytoczoną z wszystkich ludzkich ran zawinionych i niezawinionych (ryc. 2). Polichromia oparta jest na triadzie chromatycznej: czerwieni, ultramarynowym błękicie i ochrze oraz bieli. Dwudziestowieczny teoretyk koloru Wassili Kandinsky stwierdził, że „*głęboki błękit ciągnie człowieka w nieskończoność, budzi w nim żądzę czystości i pragnienia metafizyczne. Jest to kolor nieba i ukazuje się nam natychmiast, gdy usłyszymy słowo 'niebo'. (...) Uspokaja, działa kojąco i skupiająco*” [M. Rzepińska, 1983, s. 544].

Forma polichromii jest efektem naturalnej ekspresji artystycznej wyrosłej z doświadczenia wartości estetycznych realizmu, ikony i kierunków awangardowych dwudziestego wieku. Poszczególne wizerunki osób ukształtowane są w znacznej części rysunkiem

malarskim – zarówno jako granicą między różnymi jakościowo plamami, jak również kolorowym rysunkiem, który uwydatniając formę, nie tylko jest jej konturem w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale też zróżnicowaną walorowo i chromatycznie linią różnorodnej szerokości, która płynnie wchodzi w pogranicza chromatyczno-walorowe, a zagęszczona buduje strukturę koloru. Uzyskana w ten sposób tkanka malarska jest jakością inną estetycznie niż plama informująca o powierzchni, o zewnątrz. Stwarza większą możliwość wyrażenia przestrzenności osoby, jej duchowości i świetlistości, jak to ma miejsce w przedstawieniu bł. Pier'a Giorgi'a Frassati. Stanowi ono rodzaj odautorskiej, malarskiej definicji ucznia Jezusa. Morfologia koloru jako efektu rysowania barwą kształtuje wizerunek błogosławionego, ukazując tym samym strukturę osoby jako światła w świecie (ryc. 5). Problem rysunku w malarstwie przez kilka stuleci budził burzliwe dysputy. Pytanie o to, czy ważniejszy jest on od koloru, do tej pory pobudza do dyskusji. Interesujące rozwiązanie daje malarstwo Vincenta van Gogha, które w tej kwestii było zwiastunem nowoczesnego kompromisu. Współcześnie nadal rysunek łączony jest z aktywnością intelektualną, a kolor z dziedzina zmysłów. Rysunek malarski łączący aktywność kognitywną i zmysłową w przypadku szczecińskiej polichromii stanowi również zapis refleksji nad fenomenem ducha chrześcijańskiego, wyrażającego się dbałością o całego człowieka, o równowagę między jego cielesnością i najgłębiej pojmowanymi: amabilnością i inteligibilnością.

Układ postaci na poszczególnych ścianach jest prosty, niemal izokefaliczny (ryc. 3). Ich modelunki, podobnie jak w ikonie, są bez głębszego światłocienia. Głównym celem artystycznym było uzyskanie poczucia substancji malarskiej i dynamiki form w rzeczywistej, fizycznej przestrzeni kaplicy. Ruchomy punkt widzenia, który autorka nieustannie doświadczała w trakcie realizacji, zobowiązywał nie tylko do myślenia o odpowiedniej ekspresji form wizerunków węzłowych dla całości, ale również do wzmocnienia ogólnej dynamiki przestrzeni poprzez wprowadzenie wizerunków postaci na lizeny – w taki sposób, aby każdy pokrywał sobą wszystkie płaszczyzny. Zastosowane w nich deformacje łączą je tematycznie i estetycznie ze ścianami, aby w trakcie przemieszczania się oglądającego zaistniała bardziej narracja filmowa niż zdjęciowa (ryc. 4 oraz 6).

Autorka usunęła dwa przyściennie rzędy mocno wyrazistych kasetonów i na uzyskaną powierzchnię przeniosła błękit ze ścian (ryc. 4). Pozostałe dwa środkowe rzędy, zarówno przed prezbiterium, jak i nad wyjściem, podczas prac opatrzone łukami koloru wynikającego z tła, aby poprzez iluzję uzyskać namiastkę konstrukcji bazylikowej (z jedną nawą wyższą i dwiema

bocznymi) i w ten sposób optycznie zwiększyć wysokość pomieszczenia. W części prezbiterium kasetony również zostały zastąpione zwielokrotnionym jasnym łukiem błękitu. Dzięki temu wizerunek Chrystusa, który dotyka prawie sufitu, stanowi istotnie dominantę nie tylko znaczeniową, ale również optyczną, bez wrażenia defektu kompozycyjnego (ryc. 1).

PODSUMOWANIE

W kontekście wielu realizacji malarskich w przestrzeniach sakralnych, również tych współczesnych, kaplica Bożego Ciała w Szczecinie stanowi zwartą ca-

łość ikonograficzną symbolizującą wspólnotę kościoła. Brak w niej podziału na poszczególne sceny. Ten fakt wizualny jest niezwykle istotny i w związku z nim istnieje możliwość, że oglądający stanie się nie tylko widzem wizualnej narracji, ale odniesie wrażenie bycia we wspólnocie lub zaproszenia do uczestnictwa w niej.

LITERATURA

1. **Rzepińska M. (1983)**, *Historia koloru w dziejach malarstwa europejskiego*, Arkady, Warszawa.
2. **Tischner J. (2009)**, *Wiara ze słuchania: kazania starsządeckie 1980-1992*, Znak, Kraków.